

MLAJŠA KAMENA DOBA

STAREJŠA KAMENA DOBA (paleolitik) ~ pred 2 milijonoma let pr. Kr. do okoli 10 000 let pr. Kr.

SREDNJA KAMENA DOBA (mezolitik) ~ od 10 000 do 6000 pr. Kr.

MLAJŠA KAMENA DOBA (neolitik) ~ od 6000 do 4000 let pr. Kr.

Paleolitik pred 10 000 leti, konec zadnje ledene dobe, otoplitev

- Začetek poljedelstva (v Mali Aziji), požigalništvo, podaljšanje življenjske dobe
- Orodje in orožje še vedno iz kamna, lesa in kosti, bolj obdelano. Lov na daljavo.
- Udomačitev živali (pes, govedo, drobnica...), postanejo živinorejci. Živali so prenašale tovor.
- Živijo v rodovni skupnosti, delo se deli na moško in žensko.
- Postavijo si stalna bivališča (šibje ometano z ilovico, pokrita z lubjem ali mahom). Na močvirjih in plitvih jezerih nastanejo na kolih (mostišča).
- Začetek naturalne trgovine: blago za blago. Začnejo se prve vojne.

BAKRENA DOBA

- Začetek uporabe bakra sega 4 tisočletja pr. n. št. na območje JZ Azije. Dalje se je uporaba bakra širila na območje JV in Srednje Evrope.
- Ljudje so ob odkritju bakra še vedno uporabljali kamen pri izdelovanju orodja in orožja. Odkritje bakra je vplivalo na razvoj gospodarskih dejavnosti.
- KRČENJE GOZDOV, POŽIGALNIŠTVO
- OBDELOVANJE POLJ (ORODJE JE PRETEŽNO IZ KAMNA – TUR, STEPA, MOSTIŠČE)
- Odkritje kovin je prineslo veliko sprememb v življenje ljudi.
- POJAV OBRTI (lončarstvo, usnjarstvo, izdelovanje bakrenih izdelkov, izdelovanje lesenih izdelkov, preja, izdelovanje nakita)
- Najdišča in predmeti iz bakrene dobe: harpuna, drevak, idol

Ljubljansko barje, reka – harpuna, drevak, idol, posodje

BRONASTA DOBA

- Baker so mešali s kositrom, da so dobili bron.
- Razvila se je menjalna trgovina, zaradi katere so posamezni izdelovalci bronastih izdelkov opustili poljedelstvo in živinorejo.
- Bogatejši so imeli večjo oblast. V izginjanju enakosti med ljudmi pa pričajo najdbe v grobovih.
- Okoli leta 1000 pr. Kr. so bile ugodnejše razmere, zato so se pridelki hrane povečali. Takrat so na manjših vzpetinah nastala utrjena naselja – gradišča.
- Proti koncu bronaste dobe se je uveljavilo upepeljevanje umrlih in pokopavanje v glinastih žarah. Zato govorimo o kulturi žarnih grobišč.

ŽELEZNA DOBA

- Začetek uporabe železa sega v 1. tisočletje pr. n. št. na območju Sredozemlja. Dalje se je uporaba železa širila na območje osrednje Evrope.
- Železno dobo delimo na 2 obdobji:
 - starejšo/halštatsko železno dobo (800 – 400 pr. Kr.)
 - mlajšo/latensko železno dobo (400 – Kristusovega rojstva)
- V Evropi v času železne dobe potekajo močna preseljevanja ljudstev (prihod ljudstev iz Vzhoda: Iliri, Veneti, Dalmati). Spremeni se oblika in način naselitve (ljudje so prebivali v utrjenih gradiščih).
- V navadi je bil tako skeletni, kot žarni pokop.
- V železni dobi se pojavi razsoljevanje ljudi. Tudi razlike so vidne po najdbah v grobovih. Pri nas je najbolj znana najdba iz tega obdobja Vaška situla.
- Kelti so ljudstvo, ki je najbolj zaznamovalo obdobje železne dobe.
- Obseg keltske države je zajemal velik del Evropske celine – Noriško kraljestvo
- Gradili so mestne naselbine, kovali so denar, obdelovali zemljo z ralom, delili so prebivalstvo na sloje.
- V Evropi danes živijo potomci Keltov, in sicer na Škotskem, Irski, Walesu in Bretaniji.

DRUŽBENA PIRAMIDA

FARAON ~ vodil in vladal, lastnik vse zemlje, vrhovni vojaški poveljnik, zakonodajalec...

VEZIR ~ faraonova desna roka (po navadi njegov sin)

PLEMSTVO ~ faraonova družina, uradniki, svečeniki, vojaški poveljniki (premožnejši)

MEŠČANSTVO ~ obrtniki, trgovci (plačevali davke, služili vojski)

KMETJE ~ najrevnejši svobodni prebivalci, ko ni bilo dela na polju so gradili

SUŽNJI ~ vojni ujetniki, niso imeli pravic, "govoreče orodje", lahko so se osvobodili

VEROVANJE V PRAZGODOVINI

- Človek se je bal skrivnostnih sil v naravi, ki povzročajo poplave, grmenje, sušo, potres, mrk, krvavitev, podobnost, rojstvo, smrt...Ni razumel narave, zato se je zavaroval pred duhovi z **amuleti** (ogrlicami s čarobno močjo). Skrivnostnim silam se je dobrikal (jih podkupoval).
- Posredniško vlogo med ljudmi in skrivnostnim bogom je prevzel razlagalec pojavov, zdravilec ali napovedovalec prihodnosti – vrač.
- Ljudje so si izbrali svoj zaščitni predmet, žival – **totem** in prostor, kjer so opravljali duhovne obrede in žrtvovali hrano, živali in človeka.

STARI EGIPT

- Egipčanska civilizacija se je pojavila okrog leta 3000 pr. n. št. na bregovih srednjega in spodnjega toka Nila. Ravnice ob Nilu so imele zaradi rednih poplavljanj reke vse od 7. tisočletja veliko naravnega bogastva. Na tem območju so nastajale mnoge poljedelske naselbine. Ker puščava (imenovali so jo »rdeča zemlja«) prekriva več kot 90% današnjega Egipta, so Egipčani živeli le na bregovih Nila ali ob prekopih ob reki. Ozemlje, na katerem so živeli, so imenovali »kemet« ali »črna zemlja«, imenovana po bogatem, črnem blatu, ki je bilo zelo rodovitno.

- Obdobje, ki ga imamo po navadi za »stari Egipt«, je tisto, ko so v Egiptu vladali faraoni (po letu 3000 pr. n. š.). Redko pa se vprašamo, kdo je tam živel pred faraoni. V kameni dobi so ljudje živeli v visokih legah nad Nilom od njegove delte do Asuana. Po letu 5000 pr. n. š. so v Egipt prihajali priseljenci iz današnje Sirije in Palestine, Libijska in Nubijska plemena. Malo pred letom 3000 pr. n. št. so v Egipt prišli tudi nekateri trgovci iz današnjega Iraka (pripluli so z jadrnicami). Ti prvi naseljenci so začeli gojiti žita (predvsem ječmen), udomačevali so živino, postavljali pa so tudi cele vasi hiš iz blata.

VSAKDANJE ŽIVLJENJE in ZNANSTVENI DOSEŽKI V EGIPTU

- **DRUŽINA** – enakopravnost, poročanje pri 13 letih
- **VEROVANJE** – politeisti (mnogobožci), verovali so v posmrtno življenje, balzamirali so bogatejše, z železno kljuko so odstranili možgane in drobovje, BATS (sveta mačka), bogovi; Amun-Ra (bog sonca), Oziris (bog podzemlja), Izida (boginja plodnosti)
- **ASTRONOMIJA, MATEMATIKA** – vedeli so kdaj bo Nil poplaval, koledar, ulomki, decimalni sistem, računanje na plošče.
- **1 leto je trajalo od poplave do poplave (360 dni) + 5 dni za rojstne dneve bogov**
- **PISAVA IN PIRAMIDE** – na začetku približno 3000 znakov, kasneje okoli 700, hieroglifi, največja Keopsova piramida, znani pa tudi Kevfrenova in Mikerinosova
- **BIVALIŠČE IN PREHRANA** – hiše iz opek, brez strehe, prekrite s palmovimi vejami, oprema iz kož in rogoznice, poglavitna hrana je bila kruh, revnejši so jedli predvsem kašo, sadje, stročnice, pili so pivo ali bogatejši vino razne pečenke...

DOSEŽKI STARIH CIVILIZACIJ

MEZOPOTAMIJA

Velik pomen je imel razvoj klinopisa. S to pisavo sta zapisana Ep o Gilgamesu in Hamurabijev zakonik, ki sta pomembno zaznamovala pravni in umetnostni razvoj. Glavno gospodarsko dejavnost sta v Mezopotamiji predstavljal poljedelstvo in lončarstvo.

FENIČANI

Pomorski narod, ki je ob Sredozemlju ustanavljal kolonije. Predvsem pa so se zapisali v zgodovino kot narod, ki je odkril črkopis s 23 znaki, ki so ga kasneje sprejeli Grki.

IZRAELCI

Temelji na bibličnem izročilu stare zaveze. Pomembni vladarji so bili David, Salomon itd. V nasprotju z drugimi so bili monoteisti. Njihov bog je Jahve. Ustvaril je svet in dal jim je 10 božjih zapovedi.

INDIJCI

Ime po reki Ind. Zanja je značilen kastni sistem.

1. SVEČENIKI
2. VOJAKI IN PLEMSTVO
3. KMETJE, ROKODELCI
4. SUŽNJI

KITAJCI

Razvoj sega v 16. stoletje pr. Kr., in sicer ob Modri in Rumeni reki. Predvsem so bili znani po porcelanu, svili in papirju. Prav tako jih krasi gradbeni dosežek – Kitajski zid.

INDIJANCI

Poznamo 3 prevladujoče kulture, in sicer Azteke in Maje v Srednji Ameriki in Inke v Južni Ameriki. Znani so po gojenju koruze, ki je drugje niso poznali.

KAJ JE POVEZOVALO GRKE

- Grki so od leta 776 pr. Kr. do 393 pr. Kr. v čast bogu Zevsu prirejali olimpijske igre na katerih so se Grki srečevali vsaka 4 leta. Med igrami je bilo razglašeno premirje tako, da so bili ustavljeni vsi vojaški spopadi.
- **OLIMPIJSKE IGRE** – discipline: rokoborba, met diska, tek, skoki, dirke z vozovi, met kopja... Tekmovali so samo moški, olimpijski ogenj...
- Grki so živeli v mestnih državah – **polisih**.
ATENE – demokratična država, aristokrati, sužnji, tujci niso imeli **političnih pravic, svobodni državljani...**
ŠPARTA – stroga vzgoja, Dorci, Heloti, disciplinirani, šolanje **otrok...**
- Moški so se ukvarjali s športom, priljubljene so bile zabave, hodili so v gledališče in kopališče ter poznali so kockanje oz. igre na srečo.

GRŠKI BOGOVI: EPI IN MITI

- Verovali so v različne bogove.
- Bili so zelo napredna civilizacija.
- DEMOS – ljudstvo

GORA OLIMP – Zevs, Hera, Atena, Pozejdon, Afrodita, Apolon, Ares, Hermes

ZNANOST IN KULTURA STARE GRČIJE

- MATEMATIKA (Pitagora, Arhimed) – geometrija
 - FIZIKA (Arhimedov zakon, vijak)
 - MEDICINA (Hipokratova zaprisega)
 - GEOGRAFIJA (zemlja je okrogla)
 - ZGODOVINA (Herodot – oče zgodovine)
 - FILOZOFIJA (Sokrat, Platon, Aristotel)
-
- KIPARSTVO (Fidija – kip Atene in Zevsa, Miron – metalec diska)
 - STAVBARSTVO (trije gradbeni slogi: dorski, jonski, korintski)
 - SLIKARSTVO (grška keramika)

- GLEDALIŠČE (tragedije, komedije)
- GLASBA (lira, kitara, aulos)

➤ **DRŽAVA ALEKSANDRA MAKEDONSKEGA**

- Aleksander Makedonski (Veliki); vladal od 336 do 323 pr. n. št.
- močna vojska
- osvojil: Grčijo, Malo Azijo, Perzijsko državo in Egipt in prišel vse do reke Ind
- skušal je združiti grško in vzhodno kulturo

GRŠKA KOLONIALIZACIJA IN RAZMAH ATEN

- druga ali velika grška kolonizacija poteka od 8. do 6. stol. pr. Kr.
- Grki ustanovijo številne kolonije ob obalah Sredozemskega in Črnega morja
- Vzroki: naraščanje prebivalstva, zahteve po obdelovalni zemlji in hrani, lakota, revščina, želja po dogodivščinah...
- Kolonije so ustanavljali v Zahodnem Sredozemlju, na obalah Jadranskega morja, obalah Črnega morja...
- **GRŠKO – PERZIJSKE VOJNE**
 - Bitka na maratonskem polju
 - Bitka pri Salamini
 - Bitka pri Termopilah
- **PELOPONEŠKA VOJNA**
 - po Perzijskih vojnah se poslabšajo odnosi med Atenci in Špartanci

PRVA STOLETJA TISOČLETNEGA IMPERIJA

- **PRVA DRŽAVA – KRALJEVINA (752 – 509 pr. n. št.)**
- Apeninski polotoka so v 1. tisočletju pr. Kr. poseljevali ITALIKI oz. Umbrijci, Sabinci, Latini in Etruščani. Slednji so imeli velik pomen na razvoj rimske države na začetku. V 8. stoletju pr. Kr. so imeli jug Apeninskega polotoka Grki in Feničani, ki so si območja prisvojili z kolonializacijo. Etruščani so razvili visoko kulturo. Rimljani so od njih prevzeli predvsem gradbeništvo in nekatere verske značilnosti.

- Rim je bil na začetku pod oblastjo etruščanskih kraljev. Okoli leta 500 pr. Kr. so jim Rimljani odvzeli oblast ter razširili oblast, postavili 2 konzula in tako je nastala RIMSKA REPUBLIKA.

NASTANEK ARISTOKRATSKE REPUBLIKE

- Leta 509 pr. n. št. se je rimsko plemstvo in Plebejci uprli zadnjemu rimskemu kralju Tarkviniju Ošabnemu – ukinili so monarhijo in vpostavili republiko.
- Po padcu kralje je bila vsa oblast v rokah patricijev. Iz njih so vsako leto volili: 2 konzula (politična, vojaška oblast, v času vojne zamenjal diktator), uradnika (pontifex maximus, najvišja verska oblast), nižje uradnike.

ŠIRJENJE RIMSKE DRŽAVE – IMPERIJA

- V 4. in 3. stoletju pr. n. št. se je Rim dvignil nad drugimi italjskimi mesti.
- Razlogi:
 - Nepopustljiva in iznajdljiva vojska
 - Številčna premoč
 - Neenotnost nasprotnikov
 - Navezovanje nasprotnikov
 - Navezovanje stikov s premaganimi ljudstvi
- Širjenje je ovirala Kartagina, močna pomorska sila, ki je svoj vpliv iz Severne Afrike razširila na Sicilijo in Španijo. S Kartažani so se Rimljani spopadli v Punskih vojnah (Rimljane so Kartažani imenovali Punci). V 2. Punski vojni (218 – 201 pr. n. št.) je Kartažanski vojskovodja Hanibal (iz Hispanije) prek Pirinejev in Alp prodiral s sloni na Apeninski polotok ter premagal Rimljane (najhujši poraz Rimljanov v Kanah 216 pr. n. št. v Južni Italiji). Med tem se je rimski vojskovodja Scipion Afriški z močno vojsko vkrcal v bližini Kartagine; Hanibal se je moral vrniti domov v pomoč.
- Z zasedanjem ozemelj so Rimljani vzpostavili province od koder so v matico pričeli uvažati cenejše žito in ostalo blago. Ker je imperij temeljil na kmetijstvu je to pomenilo hud gospodarski udarec za rimske kmete. Sužnji so bili pomembna družbena skupina, ki je opravljala najtežja dela. Sužnji so postajali tudi vojni ujetniki. Dobre borce so uporabili za gladiatorje v arenah.

OD REPUBLIKE K CESARSTVU in PROPAD CESARSTVA

- Propad republike je bil posledica notranjih bojov in krize. Julija Cezar je kot izkušen vojak in intelektualec na podlagi izkušenj in s pomočjo vojske prišel na oblast leta 48 pr. Kr. po vojaški diktaturi in bil umorjen v zaroti v senatu leta 44 pr. Kr.
- »KOCKA JE PADLA«...»TUDI TI BRUT«
- Obdobje po Cezarju najbolj zaznamuje prihod njegovega naslednika Oktavijana (porazi Kleopatro). Oktavijan ustanovi cesarstvo, vso moč obdrži v rokah cesar.
- Oktavijanu pripada več imen: PRINCEPS, CEZAR, AVGUST, PATER, IMPERATOR
- Cesarji rimskega imperija: Vespazijan, Trajan, Hadrijan, Mark Avrelij, Dioklecijan, Neron, Konstantin
- Izhajali so iz 4 velikih rodbin: Julij – Klavdijci, Flavijci, Antonini, Severi
- VANDALI
- Vzroki za propad: notranja ureditev, ker ni bilo osvajanj ni bilo sužnjevanj, obubožani kmetje so se morali zadolževati, zunanja nevarnost (Huni, Germani, Slovani), leta 395 se razdeli na Vzhod in Zahod, leta 476 pr. Kr. propade Zahodni del rimskega imperija
- Vzhodno rimsko cesarstvo propade leta 1453 po Kr.

AVGUST OKTAVIJAN – Cezarjev nečak, senat mu je podelil ime Princeps, oče domovine, imperator, vladal je 45 let, 1. rimski cesar, njegova vlada (avgustova doba) – najvišji razcvet rima

NERON – sin Agripine, vzgajal ga je Seneka, požgal je Rim, naredil samomor, bil je zadnji cesar

HADRIJAN – postavi Hadrijanske zidove

KALIGULA – bil je ubit, kipom je odrezal glave in dal na njih svojo glavo

VESPAZIJAN – izbrale so ga legije na Ptujju, nasledila sta ga sinova, vojaški cesar

VEROVANJE V STAREM RIMU

Jupiter, Junona, Minerva, Neptun, Mars, Diana, Merkur, Apolon

KRŠČANSTVO

- začetnik krščanstva: Jezus Kristus (umrl okrog leta 30)
- razširilo se je v 1. stoletju po Kr.
- apostoli (Marko, Luka, Janez, Matej)
- Sveto pismo ali Biblija, evangeliji
- začetek štetja ob Kristusovem rojstvu
- odpravilo krvave daritve
- ob koncu 4. stoletja je postalo državna vera
- 1054 – VELIKA SHIZMA

EVROPA PO RIMU – 476 n. št.

- GERMANI – gozdovi, politeisti, plemena, germanski jezik, stalna naselitev, živinoreja in poljedelstvo, selitve, lesena bivališča
- SLOVANI – stalna naselitev, selitve, gradišča, kmetijstvo in lov, gojili čebele, častili naravna božanstva
- HUNI – širne stepe v Aziji, selitve, glavni vodja Atila, brez hiš, niso verni

SELITVE LJUDSTEV IN NOVE SILE MOČI V SREDOZEMLJU

- Slovani so se pri selitvi usmerili zlasti proti jugu in zahodu. S preseljevanjem se je pričel srednji vek, ki je trajal skoraj 1000 let. Delimo ga na zgodnji, srednji in pozni srednji vek.
- Poveljnik germanskih vojakov v Italiji Odoaker je leta 476 odstranil zadnjega rimskega cesarja in se oklical za kralja. To je pomenil konec zahodnorimskega cesarstva. Barbarska ljudstva so staroselce pregnala, antična mesta in naselbine pa so uničili, ker v njih niso znali živeti. Propadati so pričele tudi rimske ceste. Gospodarstvo je nazadovalo na celotnem območju, ohranila so se le nekatera pristanišča in trgovci.
- Alpski Slovani so območje med Alpami in Jadranom poselili med 6. in 7. stoletjem. Staroselci, ki so tukaj živeli so se zatekli v višje ležeča območja, večina pa se jih je umaknila na jug. Slovani so poselili predvsem gričevnata območja, kajti ravninski svet je bil za poselitev v tistih časih prenevaren. Na tem območju je živelo 100.000 – 150.000 alpskih Slovanov. Temu so prednjimi gospodovali Langobardi.
- Po zatonu Rima se v Sredozemlju pojavijo 3 velike sile in sicer: VZHODNORIMSKO CESARSTVO, FRANKOVSKA DRŽAVA, ARABSKA DRŽAVA

ARABSKA DRŽAVA – 622 n. št.

- Alah – bog
- Mohamed – prerok
- Koran – izročilo
- MEKA, MEDINA – HIDŽRA
- univerze, knjižnice
- OSVAJANJA: Španija, Severna Afrika, od Atlantika do Indije

FRANKOVSKA DRŽAVA – 800 n. št.

- zemlja v lasti kralja
- vazali, cerkev – > ljudje –> plačujejo davke (dajatve)
- KAREL VELIKI – iz dinastije Karolingov, osvoji Vzhodni del Evrope, širil krščanstvo

NAJVEČJE BOGASTVO JE ZEMLJA

- **FEVDALIZEM** – vrsta družbene ureditve, nastale v obdobju Frankovske države.
- **FEVD – zemljiško gospostvo so sestavljali 3 deli:**
 - **dominikalna ali pridvorna zemlja**, ki je bila obdelovalna izključno za fevdalca
 - **rustikalna ali zakupna zemlja**, ki so jo obdelovali podložniki v zameno za dajatve in tlako
 - **srenjska ali skupna zemlja**, ki so jo lahko izkoriščali bodisi fevdalec bodisi podložniki (navadno gozd, pašniki...)
- Na dominikalni zemlji je stal dvor s pripadajočimi zgradbami (npr. stanovanja za fevdalčeve hlapce in dekle). Rustikalna zemlja je bila razdeljena v hube, ki so obsegale eno kmetijo ter toliko zemlje, da jo je lahko obdelala ena družina.
- Gospodarstvo zemljiškega gospostva je bilo skoraj popolnoma samooskrbno.
- Osnovni obveznosti podložnikov do fevdalca sta bili tlaka in dajatve.
- Rokodelce so prejeli kmetje v dedno last, v zameno pa so morali fevdalcu dajati določeno količino svojih izdelkov. Na posestvih v lasti posvetne gospode so morali podložniki v zameno za cerkveno službo tej plačevati še desetino, deseti del letnega pridelka.

PRESELJEVANJE LJUDSTEV

- Ob koncu starega veka je Evropo zajelo veliko preseljevanje ljudstev, ki so iskala novo domovino. K selitvi jih je prisilil način življenja, ki je zahteval vedno nove površine. Naši predniki Slovani so se kmalu po letu 550 začeli naseljevati v Vzhodne Alpe.
- **KARANTANIJA** – nastane v 2. polovici 7. stoletja, samostojna ostane po smrti Sama, sedež karantanskega kneza – Krnski grad, knezovo konjeniško spremstvo – kosezi, svobodni kmetje – združeni v župe, malo sužnjev, pred sredo 8. stoletja jih ogrozijo Obri, knez Borut prosi za pomoč Bavarce, pred sredo 8. stoletja so Bavarce in Karantance pokorili Franki
- **KARNIOLA, DOMOVINA SLOVANOV** – južno od Karavank z osrednjim delom v Posavju, pred koncem 8. stoletja preide pod frankovsko oblast
- **LJUDEVIT UPOR, POSLEDICE** – v Slavoniji se upre knez Ljudevit Posavski, leta 828 Karantanija izgubi državnost
- **SPODNJA PANONIJA in VELIKOMORAVSKA** – sedež dežele Blatenski kostel, na območju Moravske in Slovaške je nastala Veliko moravska kneževina
- **UPOR POD SAMOM** – leta 623 pod Samovim vodstvom se uprejo Obrom, Sameva plemenska zveza, do leta 658

POLITIČNE RAZMERE V SREDNJEVEŠKI EVROPI

- **KRIŽ PROTI POLMESECU** – sredi 11. stoletja muslimani osvojijo Jeruzalem, Betlehem..., vojaški pohodi (križarske vojne), ki jih je bilo 7, leta 1212: otroška križarska vojna (otroke so prodajali kot sužnje)
- **PAPEŽ PROTI CESARJU** – spor med papežem in nemškim cesarjem, Cerkev se osamosvoji, vladarja volijo knezi
- **NOVE DRŽAVE** – 14. stoletje: uveljavitev ozemeljsko zaokroženih držav, vojna med Francijo in Anglijo, Pirenejski polotok: v rokah Arabcev, rekonkvista (15. stoletje), Džingiskan osvoji Kitajsko, Rusijo ter vdre v srednjo in vzhodno Evropo, Rusija se otrese mongolske vladavine proti koncu 15. stoletja

